

της ΔΑΝΑΗΣ ΜΑΡΙΤΣΑ

Η καρδιά της Αρχαίας Αθηνάς ξαναχτυπά. Δεκαδές μνημεία και ένα αληθινό χρυσόρυχο επιγραφών (7.500 κομμάτια) έφερε στο φως η πολυχρονη ανασκαφή της Αγοράς από την Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών, αποκαλύπτοντας τα πολλά πρόσωπα της αρχαίας πόλης. Μιας Αθηνάς αντιστήριξης, που απαγόρευε στους «μηρούς» πολίτες την είσοδο στην Αγορά, αλλά και δικαιοσύνης, που όριζε τους δικαστές κάθε πρωί με κληρωτίδα για να διασφαλίσει την αμεροληψία τους. Μιας πόλης περήφανης για το πολίτευμά της, στολισμένης με λαμπρούς ναούς και περικολαή αγάλματα.

Τα αποτελέσματα της μακράς έρευνας δημοσιεύουν συστηματικά οι Αμερικανοί αρχαιολόγοι στο επιστημονικό περιοδικό «Hesperia» και στην ειδική σειρά «The Athenian Agora», που αρχίζει ήδη περισσότερους από 30 τόμους. Ο ανεκτίμητος σκευός πλοτός είναι γραμμένος στην αγγλική γλώσσα, ενώ η γραφή ελληνική διβλυογραφία περιορίζεται σε δυο συνοπτικούς οδηγούς. Πραγμα αδιανόητο, αν μάλιστα αναλογιστούμε ότι τόσο η εξωνήλικτη αρχαιολογική έρευνα όσο και η αρχαία ελληνική γραμμάτεια συνεισφέρουν μίαν εκπληκτική πληθώρα πληροφοριών για το λίκνο της Δημοκρατίας.

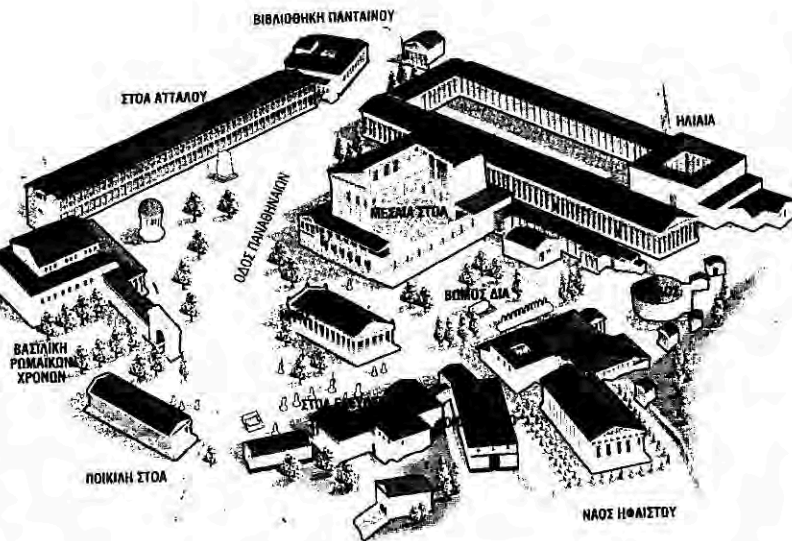
Ευπρόσδεκτη εκπλήξη αποτέλεσε, λοιπόν, η πρόσφατη δημοσίευση του έργου «Η Αρχαία Αγορά της Αθηνάς», που κυκλοφόρησε από το Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τράπεζας. Συγγραφέας του ο Αμερικανός αρχαιολόγος Τζον Καμπ, διευθυντής της ανασκαφής τα τελευταία δέκα χρόνια.

Ταξίδι στο χρόνο

Με τρόπο θελαστικό, ο δεξιοτέχνης στον γραπτό λόγο Καμπ παρουσιάζει τα επιβλητικά μνημεία κατά χρονολογική σειρά: αρχαϊκή περίοδος, κλασικοί χρόνοι, ρωμαιοελληνική κατάκτηση, ελληνιστική περίοδος, ρωμαϊοκρατία. Παρακολούθησε, έτσι, την ιστορική πορεία της Αθηνάς από τον 6ο αιώνα π.Χ. μέχρι τις επιδρομές των Ερούλων, του Αλέξανδρου και των Σλάβων.

Το έργο εικονογραφημένο κείμενο εμπλουτίζεται με αψόνες φιλολογικές και επιγραφικές μαρτυρίες, αποτυπώσεις και σχεδιαστικές αναπαραστάσεις των οικοδημημάτων. Ο Μιχαήλης Τιβέριος, καθηγητής της Κλασικής Αρχαιολογίας στο ΑΠΘ, επιγράφει έναν περιεκτικό και πολε καταπονητικό πρόλογο. Με μεγάλη ενσυνείδηση και επιστημονική σχολαστικότητα μετέφρασε το βιβλίο η Μαίρη Κλειμα, πτυχιούχος της Αγγλικής Φιλολογίας και Αρχαιολογίας.

Κέντρο της ζωής της πόλης από τους αρχαίους χρόνους, η Αγορά έμελλε να εξελιχθεί σε πυρήνα της Αθηναϊκής Δημοκρατίας. Όλοι οι τομείς διακυβέρνησης - νομοθετικός, δικαστικός, στρατιωτικός - φιλοξενήθηκαν στην πε-

Αρχαία Αγορά της Αθήνας

Ο πιο σημαντικός αρχαιολογικός χώρος της Μεσογείου

ριοική αυτή. Στη μεγάλη πλατεία, στα δημόσια οικοδομήματα και τα γύρω κατοικητήρια, σείχναζαν καθημερινά μαζί με το ανώνυμο πλήθος εκείνοι που συνέβαλαν στην αξιοδύραστη δημιουργία της κλασικής Αθηνάς.

Μέσα από τον πυκνό πολεοδομικό ιστό της αρχαίας πόλης, προβάλλουν σήμερα τα ερείπια των επιβλητικών μουσείων. Η Βασιλεία Στοά, το Παλιό και το Νέο Βουλευτήριο, ο Θόλος, η Ποικίλη Στοά, το Μνημείο των Επώνυμων Ηρώων, το Ηραίο, το Λεοστρατιείο, τα Δικαστήρια, η Στοά του Ατάλου.

«Αν στην Ακρόπολη βρίσκεις πολεωτική μνημεία, εδώ συναντάς την καθαρή Ιστορία», λέει στην «Ελευθεροτυπία» ο κ. Καμπ. «Πρόκειται, χωρίς αμφιβολία, για τον πιο σημαντικό αρχαιολογικό χώρο ολοκληρωμένης της Μεσογείου, τόσο για τον ρόλο του στην αρχαϊότητα όσο και για τα πολυπληθή ευρήματά του. Πριν από τις 11 Σεπτεμβρίου συνήθιζα να λέω: Εδώ είναι το σημείο μηδέν για τη δημοκρατία. Μετά την επίθεση στην οδύνη πύργους, η φράση αυτή απέκτησε διαφορετική έννοια, σημαίνει την καταστροφή. Έτσι, δεν μπορώ πια να τη χρησιμοποιώ».

«Πρέπει εδώ να επισημάνουμε ένα μεγάλο «προνόμιο» της Αρχαίας Αγοράς. Η συστηματική ανασκαφή της άρχισε το 1931, δηλαδή 50 με 70 χρόνια αργότερα από τους άλλους αρχαιολογικούς χώρους στην Ελλάδα (Δελφοί, Ολυμπία, Δήλος, Σαντορίνη). Ως τότε είχε ήδη συντελεστεί ουσιαστική πρόοδος στις ανασκαφικές μεθόδους και τις σχετικές τεχνολογίες. Έτσι, όλα είχαν άρτια οργάνωση ήδη από την πρώτη μέρα των εργασιών».

«Δεν παραγνωρίζουμε, βεβαίως, τη

Βασική αρχή ότι η ανασκαφή είναι στην πραγματικότητα μια καταστροφή, μια μη αναστρέψιμη διαδικασία, ιδιαίτερα μάλιστα σε μια πολιτιστική περιοχή, όπως η Αρχαία Αγορά, στην οποία δραστηριοποιήθηκαν οι άνθρωποι από τα νεολιθικά χρόνια μέχρι τις μέρες μας χωρίς διακοπή. Απαίτηται, λοιπόν, μεγάλη προσοχή στην απόληψη, τη συντήρηση και την αξιοποίηση των ευρημάτων».

Διεθνές Κέντρο Έρευνας

Ανακτιστικέσσιν πριν από μισό αιώνα, η Στοά του Ατάλου αποτελεί το οστράγγι της ανασκαφής. Στεγάζει τα μουσεία, τα αποθήκες με τα ανεκτίμητα αξιότιμα αρχαιολογικά υλικά (επιγραφές, αγεία, αγάλματα κ.α.), αλλά και το τεράστιο αρχείο (ημερολόγια, φωτογραφίες, σχέδια και επιστημονικές εκδόσεις). Λειτουργεί, όμως, και ως Κέντρο Έρευνας. Το επισκεπτόνται κάθε χρόνο 300 ως 350 Έλληνες και ξένοι επιστήμονες, που μελετούν, ερευνούν αλλά και συγκρίνουν τα ευρήματα της Αρχαίας Αγοράς με αντίστοιχα υλικά από ολόκληρη τη

Μεσογειακή λεκάνη.

Τακτικές είναι και οι εκπαιδευτικές ξεναγήσεις στον αρχαιολογικό χώρο. Τρεις με τέσσερις φορές την εβδομάδα, φοιτητές από ελληνικά και ξένα πανεπιστήμια περιεργάζονται το εκτεταμένο πεδίο της ανασκαφής, αποκομίζοντας εξαιρετικά εμπειρία, κριτική για την πρακτική εφαρμογή των θεωρητικών γνώσεων.

«Η ξεναγία στην Αρχαία Αγορά δεν είναι εύκολη υπόθεση, ιδιαίτερα κατά την πρώτη επίσκεψη στον χώρο», παραδέχεται ο Αμερικανός αρχαιολόγος. «Προϋπόθεσι την εξοικειωσή μας με την Ιστορία, την Αρχαιολογία, την Αρχαιολογική Εταιρεία το αναγκαίο ποσό για τις αλληλοτιμωρίες, όπως αποκαλύφθηκαν οι Αρχαίοι Αθηνάι». Δυστυχώς, ο «δικαστής πόθος» του έμελλε να μείνει ανεκπλήρωτος.

Μετά τη μικροαστική καταστροφή, η οικονομική δυσπραγία της χώρας επέκλεσε την πραγματοποίηση ενός τόσο φιλόδοξου εγχειρήματος. Τότε εμφανίζεται στο προσκήνιο η Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών, το 1931 αναλαμβάνει η ανασκαφή και τις συνεχίζει μέχρι τις μέρες μας.

Ο Αμερικανός αρχαιολόγος Τζον Καμπ, επικεφαλής των ανασκαφών τα τελευταία 10 χρόνια, μιλά για το τεράστιο ανασκαφικό έργο που έχει ξεκινήσει το 1931 και προβλέπει ότι θα διαρκέσει άλλα 15 χρόνια ακόμη

οκαφικής έρευνας στην Αρχαία Αγορά - ήρθε στην Αθήνα το 1986 - και δεν θυμάται στιγμές απογοήτευσης σε αυτήν τη μακρά πορεία. «Είναι μια καλή ζωή», λέει γελώντας ο κ. Καμπ.

Πώς βλέπει την περίπτωση κάθε ανασκαφής; «Εάν ένα παζλ όπου, ξεκινώντας από λιγοστά διαθέσιμα στοιχεία, προσπαθούμε να αποκαλύψουμε το μυστικό που θα μας οδηγήσει τελικά στην αναστήταση της ολοκληρωμένης εικόνας». Θεωρεί την Αρχαιολογία μια συνεχή πνευματική οδοίση, που του δίνει τη δυνατότητα να κινείται σε τρία επίπεδα το ερευνητικό, το συγγραφικό, το εκπαιδευτικό. Όταν θα αρθεί κάτω οι σκαπάνες, σκέφτεται να ασχοληθεί με τη συγγραφή, «για την Αθήνα πάντα».

Διακάψης πόθος του Τρικούπη

Πολλά και συναρπαστικά ευρήματα έφερε στο φως η ανασκαφή της Αμερικανικής Σχολής. Δεν πρέπει, όμως, να ξεχνάμε ότι πρώτοι οι Έλληνες αρχαιολόγοι, από το 1851 ως τις αρχές του 20ού αιώνα, εντόπισαν σημαντικά μνημεία της Αγοράς, όπως τη Στοά του Ατάλου.

Έτσι άρχισε να υλοποιείται το μεγαλεπήβολο σχέδιο του Χαρίλαου Τρικούπη. Ήδη από το 1897, ο μεγάλος πολιτικός επέβαλε την κυκλοφορία ενός μόνο λακκίου, με σκοπό να συγκεντρώσει η Αρχαιολογική Εταιρεία το αναγκαίο ποσό για τις αλληλοτιμωρίες, όπως αποκαλύφθηκαν οι Αρχαίοι Αθηνάι». Δυστυχώς, ο «δικαστής πόθος» του έμελλε να μείνει ανεκπλήρωτος.

Μετά τη μικροαστική καταστροφή, η οικονομική δυσπραγία της χώρας επέκλεσε την πραγματοποίηση ενός τόσο φιλόδοξου εγχειρήματος. Τότε εμφανίζεται στο προσκήνιο η Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών, το 1931 αναλαμβάνει η ανασκαφή και τις συνεχίζει μέχρι τις μέρες μας.

Άγνωστο το μέλλον

Το μεγαλόπνοο αυτό έργο οδηγείται στο τέλος του. «Απομένουν ακόμη αλλά 15 έως 20 χρόνια δουλειάς για να ολοκληρωσουμε το πρόγραμμά μας», λέει ο Καμπ. Και μετά τι; «Δεν ξέρω τι επιφυλάσσει το μέλλον», απαντά με αποπληκτική ειλικρίνεια. Διατηνώνει, πάντως, την πρόταση να εννοπισθούν οι αρχαιολογικοί χώροι της Αγοράς και του Κεραμεικού. Με τον τρόπο αυτό θα αναδειχθεί η οδός των Παναθηναίων, από την Ακρόπολη μέχρι τον Κεραμεικό. Αν, μάλιστα, αποκαλυφθεί ο Ηριδανός, οι Αθηναίοι θα μπορούν να απολαμβάνουν και που έχουν στερηθεί επί δεκαετίες. Έναν ελκυστικό παραποισιμό περίπατο σε μήκος πάνω από 500 μέτρα, μίαν ανάσα ζωής για την πόλη.

Κάθε χρόνο, ο αρχαιολογικός χώρος δέχεται 250.000 επισκέπτες. Αποτελεί πολύτιμο προορισμό για όσους θέλουν να βρεθούν κοντά στα ερείπια των δώσιμων μνημείων, αλλά και για όσους αρκούνται στο ταπεινό υποδηματοποιείο του Σίμωνα, όπου κάποτε διδάξε ο Σωκράτης.